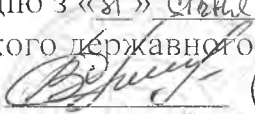

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«Екологія»

другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 101 Екологія
галузі знань 10 Природничі науки
Кваліфікація: еколог, викладач закладу вищої освіти.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою
Херсонського державного університету
(протокол № 8 від «29» січня 2018 р.)

Освітньо-професійна програма вводиться в дію з «31» січня 2018 р.
В.о. ректора Херсонського державного університету,
 (С.В.Кузнецов)
(наказ № 64-Д від «31» січня 2018 р.)

Херсон, 2018 р.

ПЕРЕДМОВА

Освітньо-професійна програма «Екологія» з підготовки фахівців за другим (магістерським) рівнем є нормативним документом, який регламентує нормативні, компетентні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги у підготовці магістрів.

Освітньо-професійна програма заснована на компетентністному підході підготовки магістра у галузі 10 Природничі науки спеціальності 101 Екологія.

Освітньо-професійна програма розроблена робочою групою у складі:
Бойко Михайло Федосійович, доктор біологічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, ХДУ;

Пилипенко Ігор Олегович, доктор географічних наук, доцент, декан факультету біології, географії і екології, ХДУ;

Давидов Олексій Віталійович, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри екології та географії, ХДУ;

Ходосовцев Олександр Євгенович, доктор біологічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, ХДУ;

Мальчикова Дар'я Сергіївна, доктор географічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-економічної географії, ХДУ;

Охременко Ірина Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, ХДУ;

Сараненко Інна Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, ХДУ;

Кундельчук Оксана Петрівна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, ХДУ.

Ця освітньо-професійна програма не може бути повністю або частково відтворена, тиражована та розповсюджена без дозволу Херсонського державного університету.

Рецензії-відгуки зовнішніх стейкхолдерів:

1. Чачибая Олексій Григорович – директор НПП «Нижньодніпровський»
2. Живора Наталія Миколаївна – Начальник лабораторії спостереження за забрудненням атмосферного повітря

1. Профіль освітньо-професійної програми «Екологія» зі спеціальності 101 Екологія

1 – Загальна інформація	
Повна назва закладу вищої освіти та структурного підрозділу	Херсонський державний університет, факультет біології, географії і екології, кафедра екології та географії
Ступінь вищої освіти та назва кваліфікації мовою оригіналу	магістр еколог, викладач закладу вищої освіти
Офіційна назва освітньої програми	Освітньо-професійна програма «Екологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тип диплому та обсяг освітньої програми	Диплом магістра, одиничний, 90 кредитів ЄКТС, термін навчання 1 рік 4 місяці
Наявність акредитації	-
Цикл / рівень	НРК України – 7 рівень, EQ-EHEA – другий цикл, EQFLLL – 7 рівень
Передумови	Наявність ступеня бакалавра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста.
Мова (и) викладання	Українська
Термін дії освітньої програми	5 років
Інтернет адреса постійного розміщення опису освітньої програми	http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biolog_geograf_ecol/ChairEcologyGeography.aspx
2 – Мета освітньо-професійної програми	
Формування загальних та фахових компетентностей для виконання професійних завдань та обов'язків освітнього та інноваційного характеру в галузі сучасної екології та методики вищої освіти, здатності до самостійної наукової діяльності в різноманітних установах та організаціях, педагогічної діяльності в умовах закладів вищої освіти та організаційно-управлінської діяльності в органах державної влади.	

3 – Характеристика освітньо-професійної програми	
Предметна область (галузь знань, спеціальність, спеціалізація)	10 Природничі науки 101 Екологія
Орієнтація освітньої програми	Освітньо-професійна програма підготовки магістра має прикладний характер; структура програми передбачає динамічне, інтегративне та інтерактивне навчання. Програма пропонує комплексний підхід до здійснення діяльності в сфері освіти та реалізує це через навчання та практичну підготовку. Дисципліни та модулі, включені в програму орієнтовані на актуальні напрями, в рамках яких можлива подальша професійна та наукова кар'єра здобувача
Основний фокус освітньої програми та спеціалізації	Загальна програма. Акцент робиться на здобутті навичок та знань з екології та охорони навколишнього середовища, що передбачає визначену зайнятість та можливість подальшої освіти та кар'єрного зростання.
Особливості програми	Програма дає можливість отримання подвійного диплому в рамках діючих угод про співпрацю університету з провідними зарубіжними освітніми закладами, стажування на підприємствах, організаціях. Освітньо-професійна програма узгоджена із програмою реалізації міжнародного проекту TempusProject 543681-TEMPUS-1-2013-1-DE-TEMPUS-JPHES
4 – Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання	
Придатність до працевлаштування	2211 Біологи, ботаніки, зоологи та професіонали споріднених професій 2213 Професіонали в агрономії, водному господарстві, зооінженерії, лісівництві, меліорації та природно-заповідній справі 2310 Викладачі університетів та вищих навчальних закладів 2359 Інші професіонали в галузі навчання 2419 Професіонали у сфері державної служби, маркетингу, ефективності господарської діяльності, раціоналізації виробництва, інтелектуальної власності та інноваційної діяльності 2447 Професіонали у сфері управління проектами та програмами
Подальше навчання	Можливість навчання за програми: 8 рівня НРК, третього циклу FQ-EHEA та 8 рівня EQF-LLL.
5 – Викладання та оцінювання	
Викладання та навчання	Студенто-центроване навчання, самонавчання, проблемно-орієнтоване навчання, практика із використанням загально- та спеціально-наукових методів (просторового аналізу, економічних, соціологічних). Комбінація лекцій, практичних занять, розв'язування ситуаційних завдань, тренінгів, кейсів, виконання проектів, дослідницьких робіт
Оцінювання	Усне та письмове опитування; тестовий контроль; презентація робіт; захист дипломної роботи; заліки, екзамени. Оцінювання відбувається за національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно, або зараховано, не зараховано), 100-бальною шкалою та шкалою ЕКТС (A, B, C, D, E, F, FX). - Оцінювання здобувачів вищої освіти є послідовним, прозорим та проводиться відповідно до встановлених процедур

6 – Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	Здатність і готовність спрямувати дії на розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем в освітній роботі в сферах регіонального розвитку, природокористування, природничо-охоронної діяльності, міського і районного планування.
Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 1. Здатність до використання знань та умінь, набутих у процесі вивчення іноземної мови, у відносинах з контрагентами та під час обробки іншомовних джерел інформації;</p> <p>ЗК 2. Здатність до пошуку, опрацювання та узагальнення професійної, науково-технічної інформації, знання в галузі сучасних інформаційних технологій і необхідних в професійній і соціальній діяльності;</p> <p>ЗК 3. Знання принципів, методів та організаційних процедур наукової діяльності, загальнонаукових (традиційних, сучасних), конкретно-наукових (міждисциплінарних, спеціальних) методів досліджень, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;</p> <p>ЗК 4. Здатність використовувати нормативно-правові та організаційні основи освітнього процесу у закладах вищої освіти;</p> <p>ЗК 5. Здатність працювати з інформацією, знати інформаційні потреби суспільства, інформаційно-пошукові ресурси та вміння управляти інформацією в професійній діяльності;</p> <p>ЗК 6. Здатність спілкуватися з фахівцями та експертами різного рівня інших галузей знань;</p> <p>ЗК 7. Здатність до колективних дій та організації взаємодії в колективі;</p> <p>ЗК 8. Здатність працювати в культурному середовищі для забезпечення успішної взаємодії у сфері науки та освіти;</p> <p>ЗК 9. Здатність працювати самостійно, автономно діяти з позиції соціальної відповідальності, займати активну життєву позицію та розвивати лідерські якості;</p> <p>ЗК 10. Здатність виконувати професійну діяльність у відповідності до стандартів якості, вміння управляти комплексними діями або проектами.</p>
Фахові компетентності (ФК)	<p>ФК 1. Здатність і готовність аналізувати та моделювати стан та розвиток природних систем;</p> <p>ФК 2. Здатність використовувати спеціалізоване програмне забезпечення (мови програмування, пакети) для картографування природних, суспільних явищ і процесів та екологічних досліджень;</p> <p>ФК 3. Здатність розв'язувати широке коло екологічних проблем та задач шляхом розуміння їх фундаментальних основ та використання як теоретичних, так і експериментальних методів;</p> <p>ФК 4. Здатність аналізувати екологічні об'єкти і процеси як природного походження, так і антропогенні, з погляду фундаментальних принципів і знань природничих наук, а також на основі відповідних методів;</p> <p>ФК 5. Здатність застосовувати засади і принципи державної політики у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування;</p> <p>ФК 6. Здатність формувати систему екологічного менеджменту та процедур управління діяльністю підприємств, складових екологічного управління, функцій, завдань органів екологічного управління;</p> <p>ФК 7. Знання щодо чинників впливу екологічно небезпечних явищ та процесів на біологічні та фізіологічні показники стану людини, здатність їх застосовувати для визначення соціальних наслідків техногенних змін стану довкілля;</p> <p>ФК 8. Вміння формулювати задачі моделювання, створювати моделі</p>

	<p>об'єктів і процесів у навколишньому природному середовищі та їхніх компонентах із використанням математичних, картографічних методів і геоінформаційних технологій;</p> <p>ФК 9. Володіння базовими уявленнями про глобальні проблеми людства, що сприяють розумінню причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й умінь їх використовувати у професійній і соціальній діяльності;</p> <p>ФК 10. Здатність використовувати принципи збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, створення екологічної мережі;</p> <p>ФК 11. Знання основних принципів державної політики у сфері екологічного контролю;</p> <p>ФК 12. Знання засобів проведення екологічного контролю стану навколишнього природного середовища;</p> <p>ФК 13. Здатність аналізувати існуючі природні комплекси, моделі природокористування з метою сталого розвитку регіонів;</p> <p>ФК 14. Здатність застосовувати знання про регіональний розвиток для розробки конкретних інструментів регіональної екологічної політики;</p> <p>ФК 15. Вміння застосовувати основи педагогіки і психології в освітньому процесі у закладах освіти.</p>
7 – Програмні результати	
	<p>ПРН 1. Вміти спілкуватися з фахівцями та експертами різного рівня інших галузей знань, у тому числі в міжнародному контексті, в глобальному інформаційному середовищі;</p> <p>ПРН 2. Розробляти, керувати та управляти проектами з екології, оцінювати і забезпечувати якість робіт;</p> <p>ПРН 3. Розробляти та впроваджувати механізми територіального екоменеджменту, планування, здійснювати моніторинг регіонального розвитку, складати плани та програми;</p> <p>ПРН 4. Моделювати природні об'єкти і процеси, застосовуючи картографічні і математичні методи та геоінформаційні технології;</p> <p>ПРН 5. Представляти результати комплексних досліджень у галузі екології та охорони довкілля, застосовуючи сучасні картографічні та графічні методи;</p> <p>ПРН 6. Демонструвати здатність до адаптації та дії в новій ситуації, пов'язаній з роботою за фахом, вміння генерувати нові ідеї в області екології;</p> <p>ПРН 7. Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природне середовища;</p> <p>ПРН 8. Уміння оцінювати ресурсний потенціал територій (регіонів) з метою подальшої оптимізації природокористування;</p> <p>ПРН 9. Здатність здійснювати комплексне екологічне дослідження території, надавати еколого-економічну оцінку розвитку регіонів, розкривати специфіку регіонального розвитку, характеризувати рівень розвитку окремих держав;</p> <p>ПРН 10. Здійснювати відбір, аналіз, представлення і поширення екологічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби (в тому числі – за допомогою цифрових технологій);</p> <p>ПРН 11. Формувати в студентів вміння користуватися екологічною та картографічною мовою в освітньому процесі, застосовувати алгоритми користування картографічною продукцією при характеристиці окремих природних об'єктів і територій;</p> <p>ПРН 12. Застосовувати освітні технології та методи викладання</p>

	<p>предметного матеріалу у закладах освіти.</p> <p>ПРН 13. Володіти основами професійної культури, використовувати наукову екологічну літературу українською мовою та іноземною мовою, здатний до підготовки та редагування текстів професійного змісту державною мовою;</p> <p>ПРН 14. Використовувати графічні способи презентації екологічної літератури або власного дослідження, включно з картографічним методом, його принципами та правилами;</p> <p>ПРН 15. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля із залученням громадськості.</p>
8 – Ресурсне забезпечення реалізації програми	
Кадрове забезпечення	<p>Освітній процес забезпечують 5 докторів наук, професорів, 2 доктори наук, доценти; 10 кандидатів наук, доцентів.</p> <p>До реалізації програми залучаються науково-педагогічні працівники університету з науковими ступенями та/або вченими званнями, а також висококваліфіковані спеціалісти.</p> <p>З метою підвищення фахового рівня всі науково-педагогічні працівники один раз на п'ять років проходять стажування</p>
Матеріально-технічне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> - Виконання програм навчальних дисциплін у повному обсязі забезпечується матеріально-технічним оснащенням кабінетів і лабораторій, основний перелік яких включає: кабінет безпеки життєдіяльності та охорони праці, кабінети комп'ютерної техніки, спеціалізовані навчально-тренінгові лабораторії та кабінети, що створюють умови для набуття студентами спеціальних компетентностей зі спеціальності 101 Екологія.
Інформаційне та навчально-методичне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> - офіційний сайт ХДУ: http://www.kspu.edu/About.aspx?lang=uk; - точки бездротового доступу Інтернет; - наукова бібліотека, читальні зали; - Херсонський віртуальний університет http://dls.ksu.kherson.ua/dls/Default.aspx?l=1; - система дистанційного навчання «KSU Online»; - електронна бібліотека http://elibrary.kspu.edu/; - навчально-методичні комплекси дисциплін; - програми практик
9 – Академічна мобільність	
Національна кредитна мобільність	Підготовка магістрів за кредитно-трансферною системою. Обсяг одного кредиту 30 годин
Міжнародна кредитна мобільність	Взаємозамінність залікових кредитів, участь у програмі подвійного дипломування та закордонного стажування (за наявності відповідних угод)
Навчання іноземних здобувачів вищої освіти	У межах ліцензованого обсягу спеціальності та попередньої мовленнєвої підготовки

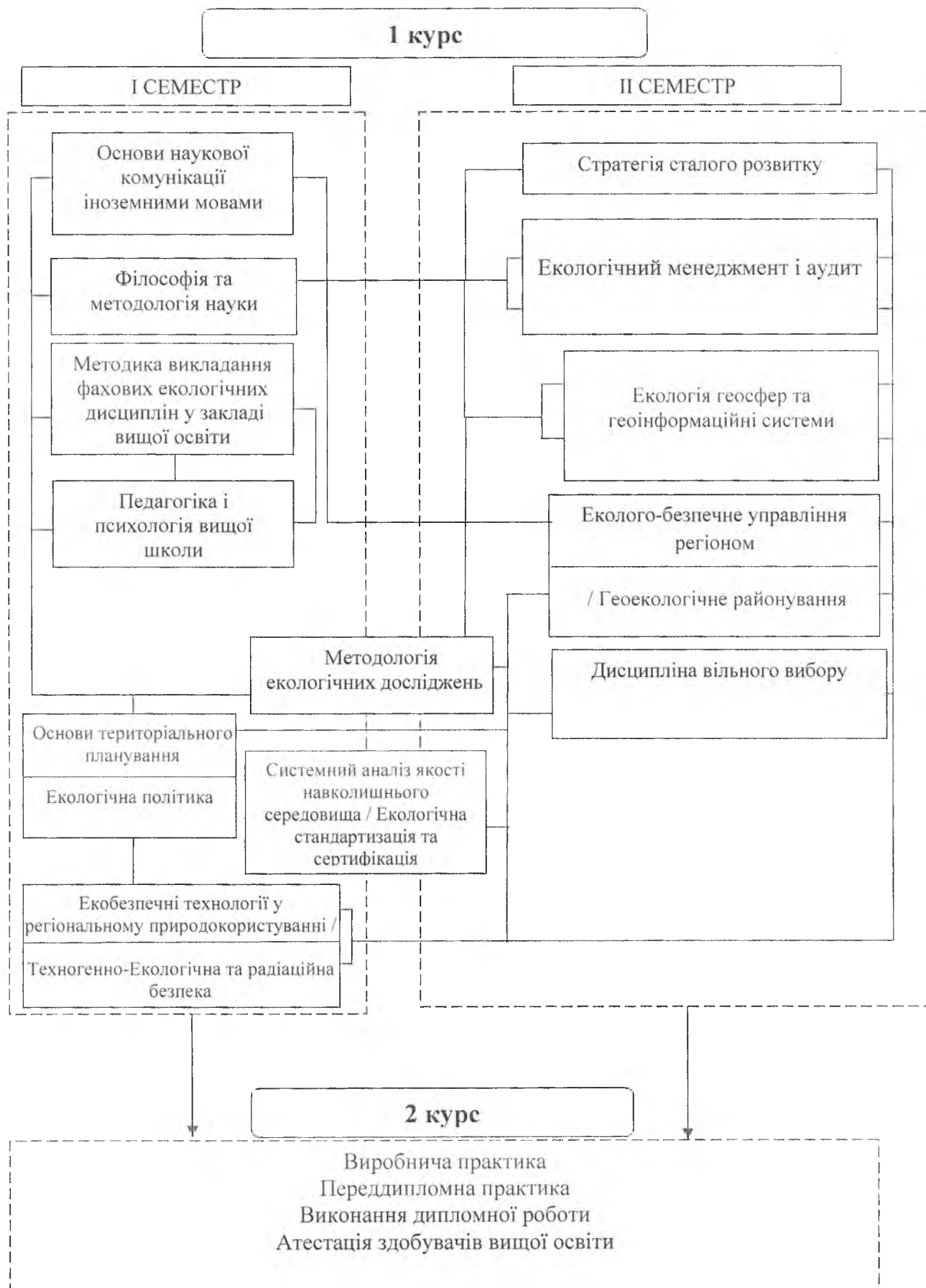
2. Перелік компонент освітньо-професійної програми та їх логічна послідовність

2.1. Перелік компонент ОП

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, атестація)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти ОК			
ОК 1.	Основи наукової комунікації іноземними мовами	3	диф. залік
ОК 2.	Філософія та методологія науки	3	диф. залік
ОК 3.	Стратегія сталого розвитку	3	диф.залік
ОК 4.	Екологічний менеджмент і аудит	4	екзамен
ОК 5.	Методологія екологічних досліджень	5	диф.залік
ОК 6.	Екологія геосфер та геоінформаційні системи	4	екзамен
ОК 7.	Педагогіка і психологія вищої школи	3	екзамен
ОК 8.	Методика викладання фахових екологічних дисциплін у закладі вищої освіти	3	диф.залік
ОК 9.	Виробнича практика	12	диф. залік
ОК 10.	Підготовка до атестації та атестація здобувачів вищої освіти	27	
Загальний обсяг обов'язкових компонент:			67
Вибіркові компоненти ВК			
ВК 1.	Дисципліна вільного вибору	3	залік
ВК 2.	Основи територіального планування / Екологічна політика	4	екзамен
ВК 3.	Системний аналіз якості навколишнього середовища / Екологічна стандартизація та сертифікація	7	екзамен
ВК 4.	Еколого-безпечне управління регіоном / Геоекоекологічне районування	3	залік
ВК 5.	Екобезпечні технології у регіональному природокористуванні / Техногенно-екологічна та радіаційна безпека	6	екзамен
Загальний обсяг обов'язкових компонент:			23
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ			90

2.2. Структурно-логічна схема освітньо-професійної програми

3. Форма атестації здобувачів вищої освіти

Атестація здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Екологія» спеціальності 101 Екологія проходить у формі захисту дипломної роботи та комплексного іспиту (екологічний менеджмент і аудит; методологія екологічних досліджень, методика викладання фахових екологічних дисциплін у закладах вищої освіти) та завершується видачею документу встановленого зразка про присудження ступеня магістру із присвоєнням кваліфікації: еколог, викладач закладу вищої освіти

Атестація здійснюється відкрито і публічно.

4. Матриця відповідності програмних компетентностей компонентам освітньої програми

	ОК 1	ОК 2	ОК 3	ОК 4	ОК 5	ОК 6	ОК 7	ОК 8	ОК 9	ОК 10	БК 1	БК 2	БК 3	БК 4	БК 5
ЗК 1	+	+	+	+	+	+									
ЗК 2		+	+	+	+	+			+	+		+	+		
ЗК 3	+	+			+	+	+	+		+					
ЗК 4							+	+	+	+					
ЗК 5	+	+	+	+											
ЗК 6	+	+	+								+	+	+	+	+
ЗК 7	+	+					+	+	+	+					
ЗК 8		+	+				+	+	+	+					
ЗК 9		+					+	+	+	+					
ЗК10		+		+								+	+	+	+
										+					
ФК 1			+			+				+			+		
ФК 2						+				+		+	+		
ФК 3			+	+	+					+					
ФК 4			+	+	+					+	+		+	+	+
ФК 5			+	+	+			+		+				+	+
ФК 6			+	+	+					+		+	+	+	+
ФК7			+			+				+			+	+	+
ФК8			+		+	+									
ФК 9		+	+			+				+					
ФК 10			+							+		+	+		
ФК11			+	+						+		+	+	+	+
ФК12				+	+	+				+			+		
ФК 13			+			+				+		+	+	+	+
ФК 14			+							+		+		+	+
ФК 15							+	+	+	+					

5. Матриця забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними компонентами освітньої програми

	ОК 1	ОК 2	ОК 3	ОК 4	ОК 5	ОК 6	ОК 7	ОК 8	ОК 9	ОК 10	БК 1	БК 2	БК 3	БК 4	БК 5
ПРН1	+	+	+				+								
ПРН2			+	+	+	+				+	+	+			
ПРН3				+	+	+				+		+		+	+
ПРН4			+			+				+		+			
ПРН5					+	+				+		+			
ПРН6		+					+				+				
ПРН7			+		+	+							+	+	+
ПРН8			+							+		+	+	+	+
ПРН9			+	+	+	+						+		+	+
ПРН10	+					+						+			
ПРН11				+			+	+	+	+					
ПРН12	+						+	+	+	+					
ПРН13	+	+													
ПРН14						+			+	+		+			
ПРН15		+	+	+		+				+					

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ESG – http://ihed.org.ua/images/pdf/standards_and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.
2. ISCED (МСКО) 2011 – <http://www.uis.unesco.org/education/documents/isced-2011-en.pdf>.
3. ISCED -F (МСКО-Г) 2013 – <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-fields-of-education-training-2013.pdf>.
4. Проект Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING). TUNING (для ознайомлення зі спеціальними (фаховими) компетентностями та прикладами стандартів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.
5. Закон "Про вищу освіту" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Постанова КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. №266 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>.
7. Акт узгодження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за ступенями (освітньо - кваліфікаційними рівнями) бакалавра, спеціаліста, магістра та ліцензованого обсягу. Ліцензія: Серія АЕ №636819, дата видачі 19.06.2015 р. / Додаток до листа МОН від 23 листопада 2015 р. №1/9-561.
8. Наказ МОН України «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 06.11.2015 №1151. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>.
9. Національний глосарій 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/glossariy_Visha_osvita_2014_tempusoffice.pdf.
10. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010 // Видавництво «Соціформ», – К.: 2010.
11. НРК - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
12. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///D:/Users/Dell/Downloads/BolonskyiProcessNewParadigmHE.pdf>.
13. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно - аналітичний огляд // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Rozvitok_sisitemi_zabesp_yakosti_VO_UA_2015.pdf.
14. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/rozroblennya_osv_program_2014_tempus-office.pdf